

**EUGEN BĂDĂLAN MIRCEA UDRESCU
CONSTANTIN MINCU**

**CONDIȚIONĂRI LOGISTICE
ÎN EPOCA GLOBALIZĂRII**

**Editura
Academiei Oamenilor de Știință
București, 2010**

Editura Academiei Oamenilor de Știință din România

Adresa: *Splaiul Independenței, nr. 54, sectorul 5
cod 050094, București, România*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BĂDĂLAN, EUGEN

Condiționări logistice în epoca globalizării /
Eugen Bădălan, Constantin Mincu, Mircea Udrescu.

București: **Editura Academiei Oamenilor de Știință din România,**
2010

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-92161-5-6

I. Mincu, Constantin

II. Udrescu, Mircea

355

Șef serviciu: ing. Liviu-Mihai SIMA, drd.

Redactor: prof. Andrei D. PETRESCU, drd.

Documentarist: ing. Ioan BALINT

Copyright © Editura Academiei Oamenilor de Știință din România,
București, 2010

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
1. GLOBALIZAREA LA ÎNCEPUT DE MILENIU	
1.1. Încercări de definire	7
1.2. Cauzalitate și consecințe ale globalizării	18
1.3. Premisele instituționale ale globalizării	52
1.4. Implicări subtile în paradigmele globalizării	67
2. COORDONATE LOGISTICE ALE GLOBALIZĂRII	
2.1. Logistica și activitățile economice	83
2.2. Principalele determinări logistice în economie	93
2.2.1. Servirea clienților	93
2.2.2. Cumpărarea mărfurilor	100
2.2.3. Transportul mărfurilor	110
2.2.4. Gestionarea stocurilor	117
2.2.5. Depozitarea materialelor	126
2.3. Corelații între logistică și marketing	131
2.3.1. Câteva repere istorice	131
2.3.2. Aspecte corelative	134
2.3.3. Logistica în firma viitorului	146
2.3.4. Noi valențe ale logisticii	161

3. PACE, CONFLICTUALITATE ȘI RĂZBOI	
3.1. Delimitări teoretice	171
3.2. Momente semnificative din evoluția războaielor	174
3.3. Globalizarea și perspectiva războaielor	185
4. LOGISTICA MILITARĂ ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII	
4.1. Apariția și dezvoltarea logisticii în viața militară	198
4.2. Învățăminte din practica logistică sub formă de crestomație	223
4.3. Logistica războaielor actuale și viitoare	257
4.4. Principii și politici NATO pentru logistică	263
4.5. Logistica și restructurarea Armatei României	276
4.5.1. Despre mediul de securitate	276
4.5.2. Riscuri, vulnerabilități, amenințări și provocări la adresa securității naționale	280
4.5.3. Generalități ale procesului restructurării Armatei României	283
4.5.4. Rolul logisticii în susținerea reformei militare	293
4.5.5. Principalele condiționări logistice ale reformei Armatei României	297
4.5.6. Suport și sprijin logistic în profil teritorial	308
4.5.7. Domeniile funcționale ale suportului și sprijinului logistic	320
4.5.8. Aspecte ale organizării teritoriale a logisticii militare românești	325

INTRODUCERE

În ultima vreme, se apreciază că unele cuvinte au căpătat o întrebuințare foarte frecventă. Cu ajutorul lor, diferite persoane încearcă să explice, de multe ori, situații și stări care le sunt numai relativ sugerate și mai puțin explicitate. Din această perspectivă, globalizarea și logistica sunt două noțiuni care se încadrează în uzul cotidian.

După Zigmunt Bauman „Cuvântul GLOBALIZARE stă pe buzele tuturor; o marotă a devenit rapid lozincă, incantație magică, paspartu capabil să deschidă porțile tuturor misterelor prezente și viitoare. Pentru unii, globalizarea este ceva ce trebuie să realizăm neapărat dacă vrem să fim fericiți; după alții, sursa nefericirii noastre rezidă tocmai în globalizare. Este sigur, însă, pentru toată lumea că globalizarea reprezintă destinul implacabil spre care se îndreaptă lumea, un proces ireversibil care ne afectează pe toți, în egală măsură și în același mod“ [1].

La rândul său, se consideră că logistica acoperă aspectele tehnico-materiale în care se desfășoară importante acțiuni umane. Se vorbește despre logistica învățământului, logistica militară, logistica de marketing, logistica negocierilor, logistica infractorilor etc. Specialiști renumiți din domeniul economic încearcă să ne convingă că „Managerii logisticieni de succes vor fi aceia care vor avea o viziune de ansamblu asupra planurilor strategice ale propriei companii și vor înțelege rolul logisticii în reușita acestor planuri... logistica va avea un rol strategic semnificativ în obținerea avantajului competitiv de către firme în condițiile de concurență pe piața globală“ [2].

Problematika globalizării are efecte economice nu numai asupra indivizilor, oamenilor de afaceri, guvernelor, statelor-națiune și uniunilor statale, cu impact asupra piețelor muncii, piețelor financiare, creșterii economice și proceselor de convergență ale economiilor naționale.

Ca orice proces politico-social, globalizarea nu poate fi considerată o sursă nelimitată de beneficii pentru umanitate, mai ales pentru zonele în care productivitatea muncii și eficiența acesteia sunt foarte reduse, dar nici nu poate fi învinovățită de toate relele pe care unele structuri sociale sunt obligate să le depășească.

Trăsăturile esențiale ale globalizării rezultă din următoarele constatări: declinul important al producției de masă pe baze teritoriale și diversificarea crescândă a piețelor; creșterea importanței serviciilor în ansamblul activității economice; o proporție tot mai mare din valoarea produselor individuale constă în design, marketing, consultanță juridică și financiară; standardizarea produselor asociată cu economiile cu anvergură teritorială este înlocuită cu accentuarea diferențierii în conformitate cu cererea locală sau specializată; nivelurile naționale de organizare economică scad în importanță pe măsură ce se extind nivelurile globale de organizare, datorită caracterului global al finanțelor și tehnologiilor; creșterea numărului de activități guvernamentale care se reglementează prin acorduri internaționale; dezvoltarea accentuată a rețelelor transnaționale neguvernamentale și neoficiale etc.

În acest cadru, noi încercăm să stabilim o corelație între globalizare, logistica globalizată și logistica militară, în condițiile globalizării. Prin prezentarea mai multor puncte de vedere consacrate globalizării, dorim să susținem acele demersuri care consideră globalizarea și logistica a fi drept procese specifice calitative, ce se individualizează cu pregnanță acum la început de nou mileniu. Și, desigur, asemenea procese influențează logistica militară.

1. GLOBALIZAREA LA ÎNCEPUT DE MILENIU

1.1. Încercări de definire

Indubitabil, istoria omenirii este istoria evoluției trinomului spațiu, viteză și timp. Marile și micile evenimente sociale sunt cauză și efect ale combinării celor trei componente ale ecuației devenirii.

În acest context, globalizarea nu numai că a devenit unul dintre cele mai la modă cuvinte pentru mediul universitar, pentru politicieni, oameni de afaceri, dar și pentru orice participant la spectacolul transformărilor umane.

Pentru aceștia din urmă, globalizarea este ceva care le umple viața și la bine și la rău, mai ales la rău. Ea vine de undeva, nu se știe de unde, și acționează implacabil, mai ales atunci când se pune problema ca cei mulți să strângă cureaua și să accepte noi sacrificii. În sinea lor, ei se întrebă și vor să afle cine o produce, pentru ce și pentru cine, în numele cui se produce și de ce intervine în toate discuțiile care justifică deciziile ce se iau peste capul lor și mai ales împotriva lor.

Globalizarea a devenit omniprezentă; pentru unii ea este sinonimă cu progresul general, în timp ce pentru alții a devenit un adevărat țap ispășitor, fiind cauza a tot ceea ce merge prost în lume, mai ales în zonele în care sărăcia se extinde. De acum, crizele economice și cele financiare se produc din cauza globalizării. De ele nu mai sunt legate acțiuni umane, capitaluri speculative și guverne, ele sunt generate de globalizare.

Unele guverne blamează globalizarea pentru pierderea suveranității naționale, altele își justifică acțiunile politice de renunțare la suveranitatea națională prin integrarea în entități suprastatale, pe motiv că puterea locală se diminuează în fața creșterii derutante a influențelor piețelor financiare și a structurilor

supranaționale. Pentru mulți lideri politici, globalizarea este de acuzat deoarece reduce drastic numărul locurilor de muncă, face să crească inegalitatea socială, iar condițiile de muncă îmbracă mantia sadismului.

Mulți oameni, dacă nu se pot lupta cu globalizarea, desfășoară atacuri virulente la adresa Organizației Națiunilor Unite, Fondului Monetar Internațional, Băncii Mondiale, Organizației Mondiale a Comerțului, Grupului G7+1 etc., dar acțiunile lor devin tot mai haotice și destructurate.

În contrapartidă, există mulți politicieni și economiști care apără procesele de globalizare, dar pun sub semnul întrebării modalitatea practică în care s-a acționat de către unele organisme mondiale și țări dezvoltate în impunerea cerințelor globalizării. Deși popoarelor în cauză afectate le-au fost prezentate ca acțiuni de ridicare generală a nivelului de viață, încercările de a impune libertatea totală a circulației capitalurilor în țările în curs de dezvoltare, în condițiile inexistenței unor instituții capabile să gestioneze uriașele fluxuri financiare, au avut drept consecință declanșarea de crize financiare, urmate de adâncirea gradului de sărăcie și de nemulțumire generală. Astfel, în multe țări în curs de dezvoltare din Asia, Europa, Africa și America de Sud, speranțele oamenilor într-o viață mai bună, prin politicile globale ale unor instituții mondiale, s-au năruit. Ei constată că trăiesc fie mai rău decât înainte, fie tot la fel, și, totodată, sunt neputincioși în fața înaintării copleșitoare a globalizării, care devine omniprezentă, prin înfrățirea puterii locale cu cea globalizatoare, de pretutindeni și din toate domeniile activității sociale.

Pe acest fond, s-au făcut auzite numeroase voci care, în principiu, nu sunt împotriva globalizării, dar se opun categoric modului în care Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială au exportat globalizarea în multe țări în curs de dezvoltare, în care, prin inginerii financiare urmate de acte de corupție, scopurile inițiale au fost deturnate.

Totodată, mulți teoreticieni și organizatori ai practicii social-economice se află de partea celor care susțin că, în ansamblu,

globalizarea are efecte pozitive pentru populația globului, prin convergența sa socială, fiind convinși că atât costurile, cât și beneficiile, nu vor fi uniforme, unii vor fi mai câștigați, alții vor fi în pierdere, dar se speră că cei mai mulți vor fi mulțumiți. Aceste puncte de vedere pornesc de la convingerile conform cărora globalizarea este purtătoarea indubitabilă a cerințelor de eficiență și productivitate ridicate, care combină efectele benefice cu efectul negativ asupra tuturor celor care nesocotesc legitățile calității și moralității. Ca atare, se susține că procesul de globalizare în care ne găsim are mai multe consecințe pozitive decât negative, înscriindu-se în cerințele legilor generale ale progresului economic și social. Pentru susținătorii globalizării, „în realitate, principalii perdantii în globalizare sunt acum acele popoare și țări care nu sunt în stare să se alăture procesului de globalizare și rămân în urmă, în principal din cauză că nu au instituții credibile – politice, juridice, economice sau sociale. Dimpotrivă, principalii câștigători sunt cei care beneficiază de pe urma faptului că au fost capabili să fie deschiși față de ea, atrăgând comerț, capital și tehnologie străine” [3].

Adepii globalizării susțin că piețele, instituțiile supranaționale și firmele cu interese internaționale se găsesc, mai mult decât majoritatea guvernelor, în fruntea extinderii globalizării. Pentru aceștia, este lesne de înțeles faptul că piețele se dezvoltă mai eficient acolo unde guvernele intervin mai puțin, dar se acceptă ideea că guvernele au încă un rol important în menținerea unei relative stabilități economice și în garantarea unei anumite protecții sociale. De aceea „globalizarea din zilele noastre și tehnologia constituie o revoluție neterminată. Lor le lipsește reglementarea socială. Până nu se stabilește un nou cadru global de reguli sociale, va persista actuala stare de neliniște“ [4].

Când se încearcă să se definească agentul responsabil cu cadrul general de reguli sociale, totul capătă nuanțe generalizatoare, care nu exclud existența unui guvernământ mondial, aflat undeva deasupra tuturor guvernelor. Sunt edificatoare, în acest sens, discursurile a doi importanți oameni de stat, Tony Blair și Bill Clinton, la *Summit*-ul de

la Davos, din ianuarie 2000, care au susținut globalizarea, fără a angaja în vreun fel guvernele lor.

Presa vremii a insistat asupra faptului că Tony Blair este susținătorul creării unei economii mondiale deschise și a unei societăți globale, viziune posibilă în următorul secol numai dacă se beneficiază cu înțelepciune de binefacerile globalizării și se creează o bază etică de antrenare în această horă a tuturor țărilor, iar, printr-o angajare etică internațională, să se ajungă la ajutorarea celor săraci, la eliminarea acțiunilor cauzatoare de genocid și a marilor probleme de mediu.

În opinia lui Bill Clinton, „este esențial ca muncitorii și familiile din țările dezvoltate, ca și din cele în curs de dezvoltare să tragă foloase din globalizare. În țările industrializate trebuie să se asigure că săracii și cei dezavantajați de schimbare nu sunt neglijați și că toți muncitorii au acces la binefacerile educației și instruirii profesionale pentru aplicarea noilor tehnologii. Liderii țărilor în curs de dezvoltare trebuie să micșoreze diferența dintre bogați și săraci și să se asigure că guvernele și instituțiile sunt deschise și transparente. Acest lucru este esențial pentru atragerea investițiilor străine necesare pentru îmbunătățirea coeficienților de dezvoltare și rezolvarea problemelor sociale. Există o limită până la care economiile industrializate pot acționa pentru a ajuta țările în curs de dezvoltare care nu iau măsurile necesare. Ele pot, totuși, să reducă povara datoriilor acestor țări, să facă comerț cu ele, să investească în ele și să sprijine educația și politicile de instruire“ [5].

Desigur, pentru reprezentanții marilor economii mondiale, globalizarea este un proces necesar, care are ca obiectiv o sumă de idealuri pragmatice, care exclud orice idealuri ideologice dogmatice. Pentru Tony Blair și Bill Clinton, globalizarea reprezintă sensul direcției în care „va curge apa“, în această direcție se vor angaja țările purtătoare de progres, iar celelalte, pentru a fi ajutate, vor trebui să facă ele însele eforturi susținute spre a micșora decalajul care le separă de națiunile de frunte.

Efectiv, globalizarea pare să fie o certitudine cu o mulțime de incertitudini. Cert este faptul că acum se vorbește de globalizare, de

economie globalizată, de mediu global, de politici globale, de terorism global etc. Ca atare, și definițiile globalizării sunt tot atât de numeroase ca și variantele de abordări ale fenomenului prin care au fost consemnate.

Astfel, pentru mediul economic românesc, globalizarea reprezintă, după caz, „modalitate sau sistem de receptare și abordare pe termen lung a marilor probleme contemporane, determinate de interacțiunea multiplelor procese și fenomene economice, tehnice, politice, sociale, culturale, ecologice etc. și preconizarea soluționării lor într-o largă perspectivă de către comunitatea internațională. Într-o asemenea viziune globalistă, ansamblul dobândește proprietăți sau însușiri pe care componentele nu le posedă“ [6]. Definiția sugerează procesul complicat de planificare interdependentă a marilor probleme ale omenirii de către comunitatea internațională, înțeleasă ca un important „actor“ internațional. Dificultatea cea mare rezidă în faptul că ansamblul comunității internaționale nu acționează sinergic, optimal, ci ca o sumă de entități, de multe ori cu interese deosebite și adesea contradictorii! Oricum, este lesne de înțeles că obiectul și subiectul globalizării se constituie din entități statale, unele inițiind și susținând fenomenele globalizatoare favorabile lor, în timp ce altele se găsesc în situația de a suporta consecințele negative ale acestor procese.

Din altă perspectivă, „Globalizarea este un proces dinamic de liberalizare, deschidere și integrare internațională pe o serie largă de piețe, de la muncă la bunuri și de la servicii la capital și tehnologie...În analiză finală, globalizarea se bazează pe libertate: libertatea de a face comerț cu restul lumii și de a capitaliza în avantajul relativ al fiecărei țări, libertatea de a investi acolo unde profiturile de capital sunt mai mari, la un nivel de risc tolerabil, și libertatea de a deschide afaceri în țara pe care o alegi, fie că este o afacere care să obțină profituri mai mari ori o parte de piață mai mare sau să caute, în mod individual, salarii și/sau condiții de muncă mai bune“ [7]. Definiția insistă pe liberalizarea, deschiderea și integrarea internațională, libertatea de acțiune fiind cuvintele de ordine, obiectul

globalizării fiind marile întinderi geografice globale, în care, desigur, se află entități statale, subiectul acesteia rămânând nedefinit, putând fi vorba despre companii de succes de pretutindeni.

În viziunea noastră, globalizarea reprezintă cadrul instituțional internațional prin care companiile își promovează interesele proprii, fără a mai avea nevoie de acțiunea protectoare și de intermediere a statelor. Într-un asemenea context, capitalul poate circula liber, firmele fac afaceri pretutindeni, cetățenii se pot deplasa liber, cadrul legislativ național se supune cadrului legislativ global, iar principiile de bază ale acțiunii umane sunt supuse criteriilor de eficacitate, eficiență și profit.

Globalizarea actuală se dovedește a fi expresia intensificării interconectărilor multiple – politice, economice, culturale și, nu în ultimul rând, militare. Tendința de globalizare de după 1980 este sesizată ca o treaptă calitativ superioară în devenirea socială, o consecință a adevăratei revoluții în domeniul tehnologiilor informatice și de procesare a datelor. Acest proces de intensificare agresivă a interconectărilor are, evident, un caracter contradictoriu, implicând atât integrarea, cât și fragmentarea, omogenizarea, cât și diversificarea, globalizarea, cât și localizarea, îmbogățirea, cât și sărăcirea; evident, a unora de către ceilalți.

Privind în urmă, în istorie, se poate afirma că ideile și acțiunile globale au urmat evoluția societății. Pentru orice individ, globale sunt acțiunile care au excedat concretul său de spațiu și timp. Credem că, pentru omul comunei primitive, reglementările organizatorice de teritoriu de vânătoare și de culegere de fructe și rădăcini au constituit premise ale „globalizării”. Punerea sub ascultare a populațiilor din cadrul feodelor a constituit, de asemenea, o premisă a globalizării. Marile imperii ale antichității și ale feudalismului pot fi înțelese ca tendințe de extindere și consolidare a puterii unui stat asupra unor mari întinderi teritoriale din cauza unor interese globale – globalismul adecvat la lumea cunoscută de atunci. În amplul proces de expansiune globală, ca o realitate a echilibrului s-au impus statele și delimitările de graniță, în care puterea globală aparținea unei persoane bine

determinate, rege, împărat ș.a., ca reprezentant recunoscut al unor entități naționale. În antichitate și în feudalism, statul, reprezentat de conducătorul acestuia, avea puteri nelimitate asupra tuturor cetățenilor, proprietăților și bunurilor care țineau de o anumită departajare și configurație de frontieră. Chiar și războaiele purtate în acele vremuri se duceau din voința și în numele împăratului, regelui, conducătorului.

Zorii capitalismului au apărut pe fondul consolidării proprietății private din ateliere, fabrici, întreprinderi și companii, împreună cu cea a finanțelor, urmată de conjugarea treptată dintre marii proprietari și autoritățile centrale ale statului, mai ales în legătură cu proprietatea. Dar aceste entități economico-politice, conștientizând necesitatea unei autorități centrale protectoare, au inițiat eliminarea statului *condus de un autocrat*, pentru a-l înlocui cu un stat de reprezentare, de reglementare, construit în baza democrației înțeleasă și aplicată la nivelul lor de mari proprietari: etapa zisă „burghezo-democratică“, pentru a-și fățui și justifica ascensiunea politică în vederea înlăturării autocatului și a marilor feudali, susținătorii săi (etapa revoluțiilor conduse de Cromwell, Robespierre ș.a.). De acum, statele naționale s-au transformat în instrumente ale proprietății private și financiare, menite să asigure cadrul legislativ de dezvoltare a proprietății. Dorința de eliminare a concurenței externe și de dezvoltare netulburată a propriilor afaceri a determinat firmele din interiorul granițelor să-și extindă activitatea de la un anumit spectru local către un cadru național, sub protecție statală, aceasta constituind forma de manifestare a intereselor monopoliste ale firmelor și extinderea lor la nivel național ale firmelor, după care, prin războaiele și dominația colonială, au căpătat statut *internațional* – cu ajutorul expres al statului național – apoi, au dobândit statut *transnațional*, dar, de data aceasta, în **detrimentul** statelor naționale pe care le subjugau economic.

Se pare că, pentru prima oară, oamenii bogați au căpătat drept să facă legi în 1215, în Anglia, când regele John a semnat ceea ce se cunoaște sub denumirea de *Magna Cartha Libertatum*. Prin semnarea acestui document, regele John a cedat, în favoarea celor mai bogați

oameni ai Angliei, cea mai importantă parte a puterii sale, aceea de a iniția legi, ceea ce a avut drept urmare utilizarea puterii regale în interesul celor bogați. Prin Compania Indiilor de Est, dreptul cutumiar englezesc s-a răspândit în țările Coroanei. Din acest moment, în vorbirea populară, dar și în mediile înalte, se acceptă ideea că cel ce are aurul stabilește legile, iar cel care stabilește legile capătă și aurul [8].

Astfel, în ultimele secole, marile companii industriale, comerciale și financiare, au marcat evoluția societății omenești. Chiar și confruntările locale și zonale, precum și marile războaie ale omenirii, au fost orchestrate și finanțate de mari grupuri financiare, care nu s-au dat în lături de la înarmarea ambelor tabere pentru a-și dezvolta propriile afaceri, cu profituri imense.

Dezvoltarea tehnologică a făcut posibilă gestionarea de afaceri la nivel mondial. În expansiunea lor, unele de firme au întâmpinat greutăți întrucât au intrat în conflict cu politicile naționale ale statelor-țintă, inclusiv cu politicile propriilor lor state. Din acest moment, firmele transnaționale și-au extins interesele la întregul mapamond, și, astfel, au devenit cu adevărat globale.

Încetul cu încetul, mai mult sau mai puțin în deplină cunoștință de cauză, diferiți reprezentanți ai lumii academice și din domeniul comunicării au început să explice și să popularizeze conceptele ale globalizării.

Se pare că Theodore Levitt [9], prin anii '80, a intuit pentru prima oară procesul de globalizare a piețelor. Din rațiuni economice, acesta a înlocuit în bună parte conceptul de produs, urmat de ciclul de produs, cu cel de piață globalizată. Ca momente, putem distinge următoarele: în primul rând, produsele se vând în țările dezvoltate, până când acestea nu mai o cerere corespunzătoare criteriilor economice. Într-o asemenea situație, ca al doilea moment, produsele se pot vinde în țările mai puțin dezvoltate, până când sunt epuizate. Când se trece spre cel de-al doilea stadiu, denumit stadiu global, același produs se vinde, practic, în toată lumea, prin folosirea acelorași tehnici și metode, ceea ce are ca efect reducerea costurilor și armonizarea gusturilor consumatorului pe o bază globală.

Levitt a susținut că definiția unei activități din punct de vedere al pieței este superioară definițiilor legate de produs. Activitatea unei firme trebuie privită ca un proces de satisfacere a consumatorului și nu ca un proces de producție a bunurilor, deoarece produsele sunt trecătoare, pe când consumatorii și nevoile lor primare vor exista întotdeauna. Astfel, o firmă de atelaje va dispărea automat o dată cu apariția automobilului; ca atare, firmele ar trebui să-și definească activitatea nu prin prisma produselor, ci prin prisma nevoilor care trebuie acoperite.

Desigur, asemenea nevoi fac abstracție de interesele și condițiile specifice naționale și statale. În fond, susține Theodore Levitt, toată lumea vinde bunuri intangibile pe piață, indiferent ce s-a produs în fabrică, totul fiind, până la urmă, o vânzare a unui concept. De aceea, lumea este pe cale să devină o piață comună, în care oamenii, indiferent unde locuiesc, vor să trăiască la fel de bine și să beneficieze de aceleași produse, firmele globale fiind nevoite să treacă peste diferențele de mentalitate și de cultură dintre țări și să se concentreze asupra satisfacerii nevoilor universale.

O firmă globală vânzând același produs, la fel, tuturor consumatorilor, se poate concentra asupra asemănarilor dintre piețele externe, promovând stăruitor ideea impunerii standardizării la scară globală a serviciilor și produselor. O asemenea firmă realizează, desigur, economii semnificative din standardizarea producției, a distribuției, a comercializării și conducerii, eficiența ei impunându-se în termenii creșterii valorii transmise consumatorilor sub forma de produse calitativ superioare, mai sigure și mai ieftine. Emoționat de o asemenea perspectivă, profesorul Theodore Levitt nu a pregetat să sfătuiască firmele să producă o mașină a lumii, un șampon pentru toată lumea și tractorul lumii. Indubitabil, un asemenea tăvălug productiv ar fi specific unor firme performante, în timp ce toate celelalte ar trebui să se supună legilor concurenței și să dispară de pe piață, indiferent de consecințele sociale.

În realitate, multe firme își comercializează cu succes produsele proprii pe o piață internațională, care devine din ce în ce mai globală.

Pe o asemenea piață, concurența nu se mai desfășoară între ceea ce se produce în fabrici, ci între ceea ce fabricile adaugă la produsul rezultat sub forma ambalării, serviciilor, publicității, consultanței, finanțării, condițiilor de livrare, depozitării și a altor lucruri asemănătoare, apreciate de consumatori.

Levitt și alți specialiști nu au pregetat nici un moment să susțină că gusturile populației de pretutindeni sunt tot mai omogene astăzi, datorită comunicațiilor și transporturilor moderne și, ca atare, oamenii sunt tot mai sensibili la mărcile globale. Acestea reușesc pe această piață globalizată, deoarece se remarcă prin mai multe avantaje. Un important avantaj îl reprezintă producția de masă, rezultată din standardizarea activităților de ambalare, etichetare, promovare și publicitate. În cazul publicității, economiile rezultă atât din reclamele standardizate, cât și din faptul că mijloacele de informare în masă acoperă din ce în ce mai bine teritoriile incluse în spectrul globalizării. Un alt avantaj este dat și de posibila creștere a vânzărilor, ca urmare a faptului că persoanele care călătoresc constată că mărcile favorite beneficiază de aceeași reclamă și pe alte piețe.

Poate, fără să conștientizeze faptul, renumitul profesor Theodore Levitt a devenit o voce autorizată a globalizării economice, de care se leagă numai speranțe de competitivitate, eficiență și profit, iar învingătorii globalizării se regăsesc pe piață, în timp ce învinșii se încadrează în șirul fără de sfârșit al pierderilor colaterale.

La rândul său, Michael Porter [10] a încercat să facă o deosebire semantică între o companie multinațională și una globală. Pentru el, o companie multinațională era acea companie ce opera în mai multe țări, dar care nu-și unifica operațiile din punct de vedere strategic, rezultatul economic final constând în suma rezultatelor entităților operatoare în diferite țări. Spre deosebire de compania internațională, compania globală se putea distinge prin management operațional superior, care urmărea o strategie globală, cu o coordonare perfectă și o integrare complexă între diferiții operatori naționali, generând sinergii care aveau drept consecință faptul că întregul era mult mai important decât suma părților sale.

Cu și mai mare radicalizare, Kenichi Ohmae [11] a definit compania globală ca una care nu mai are identitate națională, ea operând la scară globală, ca o entitate deznaționalizată. În acest caz, s-a apelat la firma Nestlé, care este o companie elvețiană, cu numai doi conducători executivi importanți elvețieni din zece, care face afaceri în peste 150 de țări, dar care are o activitate ne semnificativă în țara de origine, Elveția.

Profesorul indian Sumantra Ghoshal, în lucrarea *Management fără frontiere*, editată în 1989, împreună cu profesorul Christopher Bartlett, în lucrarea *Corporația individualizată*, apărută în 1997, identifică patru forme de organizare managerială în cadrul economiei globalizate, astfel [12]:

Primul tip de organizație multinațională identificat este firma multinațională sau multiautohtonă. Punctul forte al acesteia rezidă în capacitatea sporită de reacție la nivel local. Ea este o federație descentralizată de firme locale (ca Unilever sau Philips), legate între ele printr-o rețea de persoane de control (plecate de la firma din țara de origine pentru a ocupa posturi importante în străinătate).

Al doilea tip de firmă globală este reprezentată de corporații din S.U.A. ca Ford, în prima parte a acestui secol, și întreprinderi japoneze ca Matsushita. Punctele forte ale acestora sunt eficiența globală și avantajele de cost. Facilitățile sunt răspândite la scara întregului Glob, deseori cu centrul în țara de origine, realizează produse standardizate, în timp ce unități din străinătate sunt folosite ca sisteme de distribuție pentru a valorifica ocaziile oferite de piața globală. Centrala exercită un control strict asupra deciziilor strategice, resurselor și informațiilor.

Al treilea tip este firma internațională. Forța sa competitivă este dată de capacitatea acesteia de a transfera cunoștințe și competențe în acele locuri din străinătate care sunt mai puțin avansate din acest punct de vedere. Este o federație coordonată de firme locale, controlate de sisteme sofisticate de management și de o conducere corporatistă. Poziția companiei-mamă tinde să fie limitată ca anvergură, susținută fiind de *know-how*-ul superior de la centru.

Potrivit opiniei celor doi autori, concurența globală obligă pe cele mai multe dintre firme să adopte un al patrulea model, dat de firma transnațională, care combină capacitatea de reacție la nivel local cu eficiența globală și cu capacitatea de a transfera *know-how*-ul, după principiile economice: mai bine, mai ieftin și mai repede. Firma transnațională se individualizează ca o rețea de unități specializate sau diferențiate, care acordă atenție administrării legăturilor integratoare dintre firmele locale, precum și dintre acestea și centru, filiala devenind o unitate distinctă, fără a mai fi pur și simplu o prelungire a companiei-mamă, iar producția și dezvoltarea tehnologică se desfășoară acolo unde există condiții propice, prin exploatarea *know-how*-lui, forței de muncă ieftine și a materilor prime indigene în vederea valorificării tuturor ocaziilor care apar în piața mondială.

Ca atare, agenții majori ai globalizării nu sunt firmele locale, chiar naționale, ci marile companii multinaționale și transnaționale, care țin de anumite țări. Ele integrează piețe în procese globale, făcând să crească circulația capitalurilor și comerțul de la regiuni până la scară planetară. Și, în acest proces general, statele lumii se transformă, cu sau fără voie, în mijloace ale globalizării.

1.2.Cauzalitate și consecințe ale globalizării

Globalizarea este, în același timp, un proces și o stare de fapt. Este un proces, deoarece cunoaște adânci prefaceri cantitative și calitative în timp, și este o stare de fapt, deoarece permite acțiuni de comparare a elementelor constitutive pe momente evolutive.

Dincolo de rațiunile sale politice, globalizarea se poate justifica prin două componente majore: evoluția tehnologică și evoluția piețelor de schimb.

Dezvoltarea tehnologică a produs mutații semnificative în toate domeniile, iar cea din transporturi și comunicații (telecomunicații) a avut drept urmare scăderea spectaculoasă a costurilor. Pe ansamblu, se apreciază că „Nu numai prețul transportului a scăzut, ci și importanța

comerțului cu mărfuri în economia mondială. Transportul materiilor prime și al produselor alimentare neprelucrate a fost înlocuit în mare măsură prin bunuri manufacturate finite, care sunt făcute cu materiale mai ușoare și ocupă mai puțin spațiu. Cu alte cuvinte, produsele comercializate în prezent au astăzi o valoare de unitate mai mare, iar costul transportului a scăzut, reducând proporția precedentelor față de cele ulterioare. De fapt, s-au micșorat radical barierele naturale de timp și spațiu dintre țări și s-a redus costul expedierii mărfurilor, al serviciilor, al oamenilor, capitalurilor, tehnologiei sau informațiilor de la una la alta. Distanțele la scară mondială au scăzut prin internaționalizarea economiei și crește gradul de interdependență“ [13].

Cel de-al doilea factor, liberalizarea schimbului de mărfuri, de servicii și de capitaluri, s-a produs la scară planetară prin Acordul General cu privire la Comerț și Tarife, rezultat al acțiunii coordonate a Organizației Mondiale a Comerțului, a Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică și a Fondului Monetar Internațional, care este pus în practică prin numeroase acorduri bilaterale și regionale.

Modelele economice neoclasice consideră că finanțarea internă constituie motorul determinant al dezvoltării. Țările care economisesc mai mult pot investi mai mult și, pe cale de consecință, se dezvoltă mai rapid.

Atingerea unei convergențe dorite de venit diferă, totuși, deoarece productivitatea socială și ratele sumelor economisite nu sunt aceleași pretutindeni, de la zonă la zonă și de la țară la țară. În aceste modele, liberalizarea comerțului poate să accelereze indirect creșterea economică, generând o eficiență economică mai mare prin realocarea de resurse productive în direcția acelor sectoare cu un avantaj relativ mai mare, competiția internațională făcând firmele să fie mai deschise spre inovație și asimilare de tehnologii străine, în timp ce economiile închise sunt lipsite de fundamentele necesare inovării și creșterii productivității [14].

Astfel, se poate înțelege de ce globalizarea nu produce aceleași niveluri de satisfacție, deoarece nici cunoașterea tehnică și științifică nu este uniformă. Ca urmare, venitul pe cap de locuitor al țărilor

cuprinse de valurile globalizării nu are neapărat tendința de a converge spre un echilibru, deoarece țările nu au dobândit cunoștințe tehnice în aceeași măsură, dar se poate stabili o legătură între progresele productivității endogene și influențele externe. Dacă un bun se produce de către o țară mai bine situată economic, produsul respectiv devine mai bun pentru piața globală atât din punctul de vedere al calității, cât și al costurilor. Se dau drept exemple în acest sens microprocesoarele, automobilele, avioanele, telefoanele mobile etc., bunuri a căror calitate a crescut mereu, dar ale căror prețuri au scăzut pe măsură ce a crescut experiența.

În asemenea tendințe, comerțul internațional stabilește, prin pârghiile avantajului competitiv, care sectoare sau produse sunt în creștere și care sunt în declin, eficiența și productivitatea cele mai mari aparținând domeniilor care se extind. Totodată, comerțul global promovează difuzarea tehnologiei, dând posibilitatea tuturor țărilor să învețe nu numai din experiența proprie, dar și din experiența partenerilor comerciali, beneficiind de dezvoltare superioară, specializare și schimburi. Dar competiția internațională și comercială obligă companiile să dirijeze mai multe resurse în direcția cercetării și dezvoltării (Departamentul C&D) de noi produse, pentru extinderea avantajelor competitive. Pe piețele globalizate economiile țărilor dezvoltate inovează, iar economiile celelalte asimilează inovații de la primele, creșterile în țările în curs de dezvoltare fiind dependente de bogăția lor inițială de cunoaștere și de costurile imitațiilor. În situațiile în care costurile imitațiilor sunt mai mici decât costurile de inovație, pe care le suportă preponderent firmele globale, țările în curs de dezvoltare vor progresa mai repede decât economiile dezvoltate, ceea ce poate duce la concluzia că, cu cât economiile sunt mai deschise, cu atât este mai mare probabilitatea de a se afla tehnologii și produse noi, costul imitației fiind cu atât mai mic [15].

Desigur, liberalizarea comerțului își aduce o anumită contribuție la stimularea inovației și dezvoltării tehnologice, dar se pare că rezultatul final nu este întotdeauna cel corect [16], deoarece comerțul internațional are tendința să determine țările cu rămăneri în urmă din

punct de vedere tehnologic să se specializeze în activități productive tradiționale, care se caracterizează printr-o productivitate mai scăzută, ceea ce face ca țările dezvoltate să obțină, pe ansamblu, beneficii mai mari din comerțul internațional liber.

Deși este evident că procesele de globalizare nu duc neapărat la dezvoltarea economică a unor țări și în pofida validității relative a cercetărilor empirice, nici unul dintre reputeții economiști ai vremii nu apără teza protejării comerciale. Dimpotrivă, se argumentează că distorsiunile din Uniunea Europeană impun un cost de 7% din PIB, iar Organizația Mondială a Comerțului folosește o evaluare simplă a protecției vizavi de comerțul internațional, în condițiile costului pentru consumatori. Ea consideră că fiecare barieră comercială duce la creșterea prețurilor de import și a costurilor naționale ale producției, restricționează alegerea consumatorului și scade calitatea. Aceste bariere acționează ca o taxă, spune O.M.C., așa că eliminarea lor echivalează cu scăderea unei taxe. Uruguay Round din G.A.T.T. este considerată a fi echivalentul a 214 miliarde de dolari de scădere anuală de taxe, ceea ce reprezintă aproape de 1% din P.I.B.-ul. mondial [17].

În consolidarea structurii globalizării, o problemă care necesită decizii extrem de importante este reprezentată de relația dintre finanțe și creșterea economică, cu precădere cea dintre liberalizarea financiară și creșterea economică.

În legătură cu această problemă există opinii divergente. Pentru unii teoreticieni, creșterea economică mai rapidă, printr-o relație inversă, determină un sistem financiar mai eficient. Pentru alții, sistemul financiar joacă un rol fundamental în dezvoltarea economică, relevând o relație cauzală directă.

Unii teoreticieni susțin că modelele neoclasice de creștere sugerează un rol lipsit de importanță al integrării pieței internaționale de capital în dezvoltare. Pentru aceștia, abundența fluxului de capital extern este irelevantă în explicarea diferențelor dintre ratele de creștere, deoarece țările sărace continuă să aibă funcții de producție mai puțin eficiente și profituri de capital mai scăzute, iar aceste realități nu pot fi puse pe seama fluxurilor financiare [18].

Se pare, totuși, că marea majoritate a analizelor teoretice și empirice evidențiază o puternică corelare pozitivă între sistemul financiar și creșterea economică în timp. Ca atare, se atribuie un rol major creditului ca motor al cercetării, inovării și antreprenoriatului, motor care se face util atunci când oportunitățile de investiții promet profituri. În principiu, ratele de creștere ale țărilor în curs de dezvoltare sunt supuse la două tipuri de constrângeri: capacitatea proprie de a economisi și investi și posibilitatea de a obține bani externi necesari pentru a finanța importurile îndreptate spre susținerea creșterii economice. În aceste procese, este bine să nu se uite faptul că economiile de capital se îndreaptă, inevitabil, către sectoarele profitabile, din care au de câștigat țările și firmele care au acumulat mai mult și investesc mai mult. În asemenea fluxuri pot fi atrase și capitalurile disponibile din țările în curs de dezvoltare, astfel încât țările sărace se pot transforma în creditori ai țărilor dezvoltate, ceea ce înseamnă că o mai mare libertate a fluxurilor de capital, în loc să intensifice omogenizarea nivelurilor diferite de trai, dimpotrivă, va cauza creșterea discrepanțelor [19].

Oricum, se pun tot mai mult în valoare opinii respectate despre binefacerile globalizării, de maniera: „Capitalismul global este, desigur, cel mai promițător aranjament instituțional pentru prosperitatea mondială pe care l-a cunoscut, vreodată, omenirea. Speranțele atât de mult așteptate de convergență între regiunile bogate și cele sărace din lume sunt, în sfârșit, pe cale de a se împlini. Omenirea va avea nevoie, însă, de înțelepciune și tenacitate ca să culeagă marile beneficii potențiale. Omenirea trebuie să fie pregătită să trateze cu onestitate și curaj regiunile rămase în urmă, dând atenție deosebită problemelor acute și nerezolvate ale dezvoltării tropicale. Și omenirea trebuie să învețe cum să conducă un sistem deschis bazat pe lege, în virtutea principiilor comune care acoperă aproape întreg pământul“ [20].

Asemenea opinii aveau drept punct de plecare convingerea că beneficiile unei liberalizări totale sunt mai mari decât cele rezultate din simpla deschidere pentru fluxurile de capital.

Dar experiențele actuale dureroase conving că liberalizarea și globalizarea piețelor de capital nu exclud apariția de probleme, crizele financiare fiind, actualmente, tot mai frecvente, cu tendințe de generalizare. În timp ce unele țări sunt excluse de la finanțare, pe motiv că nu au atins un anumit prag de rentabilitate, pentru altele intrările intense de capitaluri au dat naștere la perturbații financiare, iar retragerea bruscă de capitaluri a provocat crize nu numai în țara de bază, ci în multe alte țări cu economii complementare sau integrate.

Desigur, globalizarea, convergența reală și repartizarea veniturilor sunt dependente de progresul tehnic, care stă la baza productivității muncii, de care se leagă nivelul salariilor și profiturilor. De aceea, globalizarea este privită ca un mecanism de difuzare în întreaga lume a progresului tehnic. Prin bunurile și produsele ce se importă din țările dezvoltate în condițiile liberalizării comerțului, țările în curs de dezvoltare se adaptează noilor tehnologii, devenind mai productive și mai performante. Prin liberalizarea capitalurilor se facilitează investițiile străine directe în țările mai puțin dezvoltate, realizându-se, concomitent, și un transfer de tehnologie performantă către acestea. Prin liberalizarea pieței muncii, muncitorii imigranți beneficiază de cunoștințe noi, care pot deveni utile în țările de origine. Acest raționament ne duce la concluzia că globalizarea poate ajuta convergența mondială, mai ales prin faptul că țărilor mai puțin dezvoltate li se oferă posibilitatea să importe și să exporte bunuri competitive, printr-un transfer tehnologic oportun.

În esență, convergența, care se justifică prin globalizare, susține mirajul eradicării sărăciei și realizării unui nivel de venituri similar cu cel al populațiilor din țările dezvoltate economic. Constatări recente relevă faptul că, deși sărăcia din lume s-a redus, nivelurile ei relative și absolute se mențin, totuși, în limite intolerabile. Deși diferența dintre țări a venitului personal global s-a redus, se constată alte situații îngrijorătoare: înrăutățirea evidentă a indicatorilor în unele țări africane, precum și accentuarea inegalităților de dezvoltare în raport cu țările din America de Sud și cele care au aparținut blocului comunist. În mod paradoxal, se constată o diferențiere aberantă între

venituri în cadrul populațiilor din țările cele mai dezvoltate. Astfel, „În Statele Unite, media diferenței de câștig între un muncitor dintr-un atelier de producție și directorul executiv al companiilor de mărime medie s-a multiplicat de aproape șase ori între 1990 și 1998 și s-a ajuns, în medie, la de peste 400 de ori mai mult în cele 500 din cele mai mari corporații americane. Acesta este rezultatul marilor profituri de capital produse de recenta efervescență financiară și de larg răspândita utilizare a opțiunilor de stoc ca mijloc de remunerare al celor din conducerea companiilor. Cele mai bogate 1% din familiile din S.U.A. dețin 39% din activele întregii țări, adică 2,7 milioane de oameni dețin 39%, iar restul de 61 procente revin celor 270 milioane de americani.” [21].

Din punctul de vedere al teoriei economice referitoare la efectele globalizării asupra dezvoltării și convergenței, se detașează două opinii divergente, una optimistă și cealaltă pesimistă, la care se adaugă o mulțime de alte opinii, insuficient de bine conturate.

Astfel, conform opiniilor optimiste [22], liberalizarea piețelor, mobilitatea mărfurilor, serviciilor și capitalurilor trebuie să aibă drept consecință creșterea economică, urmată de creșterea convergenței pe cap de locuitor.

Modelele economice pornesc de la constatarea că diferențele internaționale și nivelul specializării sunt rezultatul nivelurilor diferite de utilizare a factorilor de producție. Ca atare, țările caracterizate printr-un grad mare de muncă înalt calificată au o productivitate și venituri mai mari decât țările în care acești indicatori sunt scăzuți. În acest context, prin globalizare se declanșează procese de integrare a piețelor și de mobilitate socială.

Teoretic, mobilitatea socială presupune că mâna de lucru calificată și capitalul au tendința de a se deplasa dinspre țările bogate spre țările sărace, de unde sunt mai multe și în curs de ieftinire spre unde sunt mai puține și mai scumpe. În același timp, munca necalificată tinde să se deplaseze din țările sărace spre țările bogate, adică de la salarii mici către salarii mai mari.

Acest lucru duce la o egalizare graduală a factorilor de producție dintre țări și, implicit, la egalizarea prețurilor și a veniturilor. Pot să apară situații de genul celor în care țările bogate se specializează în capital și în produse și servicii care folosesc muncă foarte calificată, pe care le exportă în țările mai puțin dezvoltate, iar țările celelalte se specializează în produse care cer o muncă mai puțin intensivă, pe care le exportă în țările bogate.

Astfel, forțele de producție se pot mișca direct, trecând de la o țară la alta, sau indirect, prin liberalizarea comerțului internațional, circulația bunurilor reprezentând un înlocuitor al circulației de capital, muncă și tehnologie.

Dar acumularea de capital este întotdeauna în corelație cu descreșterea eficienței economice marginale. Când o țară este săracă și rezerva sa de capital este, de asemenea, mică, fiecare adăugare succesivă de capital la rezerva inițială nu poate duce la speranța unei creșteri marginale similare cu situațiile din țările dezvoltate. De aceea este necesară, în țările sărace, o dezvoltare în ritm mai mare decât în țările dezvoltate, fiindcă numai în acest fel se poate prognoza reducerea decalajelor dintre țări. Situațiile în care capitalurile caută o productivitate mai mare în țările mai sărace, iar capitalul social salarii mai mari în țările dezvoltate reprezintă substanța convingerilor optimiste.

De cealaltă parte a baricadei se găsesc cei care constată că funcțiile de producție din țările bogate sunt mai eficiente, fiindcă forța de muncă este mai bine dotată tehnic, factorii de productivitate fiind, evident, mai mari decât în țările sărace. Ca atare, se poate ca formele de comerț internațional să fie determinate de diferențe de productivitate și nu de diferențe de dotări de factori. Și, dacă unele țări sunt mai eficiente decât altele, se poate întâmpla ca circulația capitalurilor să se facă invers, adică de la țările sărace către țările bogate, ceea ce face puțin probabilă atingerea unor convergențe favorabile.

Potrivit viziunilor sceptice, mobilitatea capitalului poate face să crească diferențele de venit, pentru că acesta se va îndrepta către

locurile în care productivitatea marginală a capitalului este mai mare, ceea ce face ca țările dezvoltate să câștige în viteză în domeniul dezvoltării, iar țările sărace, dimpotrivă, să piardă și din viteza pe care o aveau la un moment dat.

O mulțime de alți economiști adaugă partidei optimiste rolul important al comerțului internațional în convergența veniturilor, dacă acesta ameliorează nu numai prețul factorilor de producție, ci și dotările și extinderile de inovații în țările mai puțin dezvoltate [23]. Dar comerțul internațional nu poate fi văzut ca singurul element important în convergență, acestuia trebuind să i se alăture, după caz, economiile și coeficienții de investiții, capitalul uman, cercetarea și dezvoltarea tehnologică, schimbările demografice, transferurile internaționale de capital etc. În acest context, globalizarea, înțeleasă ca o combinație între comerțul internațional și mișcarea liberă a capitalurilor, poate contribui la convergență câtă vreme ea sporește difuzarea tehnologiei și asigură mondializarea ideilor.

Globalizarea are consecințe în distribuția teritorială a activității economice, în concordanță cu avantajul comparativ al țărilor și firmelor. În mod indubitabil, redistribuirea duce la schimbări în gestionarea forței de muncă, în mod deosebit în salarizarea acesteia, cu implicații în înțelegerea impactului globalizării asupra pieței muncii. În majoritatea cazurilor, modelele teoretice susțin că globalizarea antrenează omenirea spre competiție internațională, inducând o mai bună alocare a forței de muncă, capitalului și tehnologiei, prin aceea că se dă posibilitatea fiecărui stat ce intră în competiția globalizatoare posibilitatea specializării în producție prin fructificarea avantajelor comparative proprii tuturor factorilor de producție. În țările dezvoltate se accentuează cererea de muncă de înaltă calificare, în timp ce cererea de muncă mai puțin calificată are tendința de descreștere. Pe cale de consecință, crește probabilitatea ca muncitorii mai puțin calificați să primească oferte de salarii mai scăzute, ceea ce poate genera nemulțumiri și șomaj.

În același timp, în țările în curs de dezvoltare cererea de muncă, atât calificată, cât și mai puțin calificată, cunoaște o tendință de

creștere, și, deși firmele care investesc, străine sau locale, au capacitatea de a intra în competiție internațională, în sensul de a atrage forță de muncă la salarii cât mai mici, gradul de șomaj tinde să scadă, fiind evidentă o tendință de convergență. Prin liberalizarea muncii și creșterea competiției internaționale în acest domeniu, se reduce puterea piețelor naționale, forțele angajatoare având posibilitatea să reacționeze mai rapid la modificările costurilor muncii. Aceasta înseamnă că mobilitatea mai mare a capitalurilor face posibilă realocarea producției acolo unde se constată o mai bună corelație între costurile muncii și productivitate, acolo unde speranța de profit economic este mai mare.

Procesele de convergență specifice forței de muncă, ce sunt legate de globalizare, se justifică prin tendința înclinației spre eficiență dată, după caz, de: comerțul sporit – bunurile produse în țările slab dezvoltate, cu costuri ale forței de muncă mici și cu prețuri mici, intră în competiție cu cele produse în țări dezvoltate la costuri ale muncii mai mari; investițiile străine directe – firmele își reamplasează afacerile în zone unde costurile aferente forței de muncă sunt mai mici decât în țările de origine; emigrație – muncitorii din țările în curs de dezvoltare emigrează în țările dezvoltate și concurează forța de muncă internă.

Se constată, totuși, o schimbare radicală față de forma tradițională de organizare a producției, în sensul că, în mod paradoxal, integrarea în creștere a piețelor determinată de globalizare a dus nu la integrarea producției, ci la dezintegrarea lanțului productiv, cu localizare în diferite entități statale și geografice. Producția de bunuri și servicii din fiecare țară poate să încorporeze acum activitatea productivă din toate țările, de acolo de unde se poate exploata avantajul comparativ.

Delocalizarea activităților productive este dată de urmărirea avantajului comparativ, și aceasta constituie un fenomen ce însoțește globalizarea, susținută de liberalizarea piețelor, capitalurilor și forței de muncă.

Spre exemplu, firma Martel comercializează păpușile *Barbie*. O bună parte din acestea sunt expediate din Hong Kong, avându-se în vedere următorul lanț productiv și comercial: materiile prime de bază – material plastic și păr fals – vin din Taiwan și Japonia. Asamblarea se face în China, Indonezia și Malaezia. Mulajele și vopseaua pentru decorare vin din Statele Unite. China mai furnizează materialele din bumbac pentru îmbrăcăminte. Păpușile sunt exportate din Hong Kong la prețul de 2 dolari bucata, ceea ce include 35 cenți pentru munca chinezească și 65 cenți pentru materiale; ceea ce rămâne se împarte la transport, costuri de administrație și profit. Păpușile se vând în Statele Unite cu 10 dolari bucata, din care un dolar se constituie ca profit la firma Martel, iar restul merge la transport, distribuție și marketing. Pe această filieră, firma Martel a avut vânzări, numai în anul 1995, de peste 4 miliarde de dolari [24].

Același lucru se confirmă pentru multe companii americane, dar și europene. Astfel, se apreciază că mai mult de jumătate din forța de muncă de la IBM este din afara S.U.A.. General Electric a devenit cel mai mare angajator de forță de muncă din Singapore, unde un total de aproximativ 100.000 de oameni lucrează pentru companie, producând sau asamblând componente electronice, care apoi sunt trimise în Statele Unite. La începutul anilor '90, se aprecia că aproape 20% din producția companiilor din Statele Unite a fost realizată de cetățeni din afara țării. Ca urmare a acestui proces, activitatea industrială în țările OECD a scăzut de la 30% din PIB în 1960 la mai puțin de 20% în 2000 și este în scădere. De asemenea, angajarea industrială a scăzut de la 28% în 1970 la 17% în 2000 și continuă să scadă [25].

Celor care privesc cu scepticism aceste fenomene li se argumentează că, pentru țările dezvoltate, reducerea personalului angajat în industrie poate fi suplinită prin creșterea personalului angajat în servicii, domenii în care se obțin salarii mai mari, la o muncă mai interesantă decât în industrie. Acum, în industria țărilor OECD se întâmplă ceea ce s-a întâmplat cu agricultura secolului XX. Astfel, la începutul secolului, 68% din numărul angajaților din Japonia, 44% din numărul angajaților din Statele Unite, 20% din numărul

angajaților din Anglia etc. lucrau în agricultură. La sfârșitul secolului XX, doar circa 5,5% din angajații din Statele Unite și circa 2% din angajații Angliei mai lucrează în agricultură. În același timp, în țările cele mai sărace aproape 80% din angajați lucrează în agricultură, iar condițiile de viață sunt dintre cele mai grele. Schimbarea acestor proporții ține de dezvoltarea serviciilor, care va face ca numărul de angajați în industrie în țările membre OECD să scadă în următoarele decenii la 10%, concomitent cu scăderea proporțională a angajaților din agricultura celorlalte țări [26].

Comerțul internațional și salariile în condițiile globalizării au creat discuții aprinse în rândul economiștilor, ale căror modele teoretice au fost, tot mai repede, infirmate de realitate.

Unii cercetători [27] cred că salariile sunt puternic influențate de comerțul internațional prin diferențele ce apar între prețul importurilor și prețul exporturilor.

Deși toate țările, atât cele dezvoltate, cât și cele mai puțin dezvoltate, beneficiază într-un fel sau altul de pe urma comerțului internațional, muncitorii cu calificare joasă din țările dezvoltate pot pierde pentru că prețurile relative ale produselor făcute de ei scad, datorită concurenței făcute de mărfurile de același fel importate din țările mai puțin dezvoltate. Și se crede că acest fenomen ține mai mult de volumul comerțului decât de prețul produselor, deoarece importul de bunuri din țările mai puțin dezvoltate este echivalent cu importul muncii locale folosite în producerea lor, iar importul mărfurilor produse cu o muncă mai puțin calificată, dar folosită intensiv, este similar cu o creștere a acestei munci în țara importatoare, ceea ce duce la o scădere a salariilor în țările importatoare, pentru o parte din salariați.

Alți economiști din domeniul forței de muncă [28], descoperind creșterea inegalităților salariale din Statele Unite, au identificat că schimbarea tehnologică este principala responsabilă de această situație, în timp ce alții [29] consideră comerțul internațional și imigrația ca fiind factorii principali aflați în spatele reducerilor salariale în rândul unor muncitori din țările dezvoltate, imigrația și comerțul având o

pondere de circa 40% în scăderea salarială specifică pentru muncitorii cu calificare inferioară și de 20% din totalul scăderilor salariale.

În bună măsură, impactul schimbării tehnologice asupra inegalității salariale se consideră a fi fost mai mare decât comerțul internațional, cu toate că schimbarea tehnologică este complex legată de comerț. Competiția generată de importuri poate avea efect major asupra salariilor, dacă obligă celelalte firme să introducă și ele acea tehnologie care face să fie înlocuită munca necalificată, progresele tehnologice realizând structura producției și, pe cale de consecință, fluxurile comerțului internațional. Dar competiția internațională, în contextul globalizării, poate duce la scăderea prețurilor mărfurilor prin utilizarea de muncă intensivă, slab calificată, și la creșterea prețurilor mărfurilor care utilizează muncă înalt calificată.

În condițiile globalizării, mișcările de capitaluri și prețurile importurilor pot avea efecte identice asupra salariilor [30]. Presupunând că o firmă dintr-o țară dezvoltată reamplasează o capacitate de producție într-o altă țară, ca să profite de costul scăzut al forței de muncă, aceasta face să scadă volumul capitalurilor în țara dezvoltată în raport cu cerințele forței de muncă, ceea ce are drept efect scăderea în ansamblu a salariilor.

Globalizarea este susținută de mirajul realizării unei convergențe globale de venituri și de nivel de trai, prin liberalizarea capitalurilor și liberalizarea forței de muncă. Realitatea demonstrează faptul că gradul de imigrare se menține încă foarte mic. O cauză a acestei situații poate fi explicată prin tendința de convergență a veniturilor, prin susținerea unor creșteri salariale modice în țările cu nivel de dezvoltare scăzut. Comerțul internațional influențează, de asemenea, volumul de emigrare, deoarece comerțul internațional este un substitut pentru mișcarea factorilor de producție. Astfel, importurile de bunuri și servicii obținute cu munca mai puțin calificată, dar folosită intensiv, din țările sărace către cele dezvoltate constituie o frână în calea migrației de forță de muncă în aceeași direcție. Atâta vreme cât muncitorii au locuri de muncă în industrii ardate exportului, ei sunt mai puțin motivați să emigreze, și-și vor exporta